

hof van eede

paradis

Acteurs

Ans

Jeroen

Muzikanten

Jutta

Marieke

Toon

prelude au dejeuner
sur l'herbe

(een oefening in beginnen)

Muziek begint maar wordt onderbroken.

ans Wacht even,

misschien nog wel belangrijk om even eerst...

Sorry hoor.

Maar die stilte in het begin die hoort erbij.

Die twintig seconden stilte,

- nu waren het maar vijftien seconden,

tegen de muzikanten dat mogen wel echt twintig volle seconden

zijn, -

dat is de bedoeling.

Sommige mensen denken dan

dat het nog niet begonnen is,

maar het is eigenlijk wel al begonnen.

Dat wilde ik nog even meegeven.

Die stilte hoort bij de compositie.

Dus ge moogt dan ook al beginnen luisteren.

jeroen Het is eigenlijk heel simpel.

Als ik ga zitten,

dàn begint het.

Met een stilte.

ans En ook tijdens de muziek,

ook in de muziek zelf zo meteen zitten er stiltes.

Maar die horen er ook bij.

Die zijn ook de bedoeling.

jeroen Muziek heeft nu eenmaal witruimte nodig.

Voor mij persoonlijk is dat zelfs de essentie van die prelude:

de stiltes in de muziek.

ans Want een stilte is natuurlijk nooit helemaal stil.

Naar stilte kunt ge ook echt luisteren.

De muziek klinkt door in die stilte.

jeroen Die stilte in het begin

van de prelude bijvoorbeeld,

ik moet dan persoonlijk altijd denken

aan een ligusterhaag,

in juni,

die is nooit helemaal stil,

zelf al is het windstil,

er is altijd ruis.

En uit die ruis komt dan een klank.

Ruis wordt klank,

klank wordt toon.

En dan weer stilte natuurlijk.

ans Dat vind ik dan weer zo mooi

aan die prelude,

aan preludes in het algemeen eigenlijk,

dat aarzelend begin,
dat het elk moment weer kan stoppen.

Dat ge denkt:

misschien was dat het,
kort, maar ik heb het wel gevoeld,
die stilte, die toon.

Dat vind ik zo mooi.

En al die tonen,
al die punten,
verbindt ge dan,
ge moet die straks dan verbinden,
enfin, dat wijst zichzelf wel uit,
en dan hoort ge de melodie.

Ge hoort de muziek ontluiken.

Dat vind ik zo mooi.

jeroen Dat is typisch aan een prelude.

De muziek ontluikt.

Dat is ook de kracht van deze prelude,
van alle muziek vanavond eigenlijk:

dat het voor zich spreekt,
dat het geen woorden behoeft.

Woorden hebben toch altijd een omweg nodig,
terwijl muziek rechtstreeks tot u spreekt.

Allez 'spreken',
bij wijze van spreken natuurlijk.

Jeroen gaat terug zitten. Stilte. Opnieuw een onderbreking:

ans Eigenlijk.

Zoals ge die stilte
als een ligusterhaag kunt zien,
kunt ge eigenlijk heel die prelude
als een tuin zien,
maak daar maar ineens een tuin van.

Ge gaat dat zien.

Het is lente en ge kijkt naar het gras.

Beeld u dat in.

De eerste krokussen,

ge wacht erop,

en terwijl ge kijkt,

doordat ge kijkt,

- dat is dat ontluiken -

hoort ge een harp opborrelen
en ineens overal krokussen in die tuin.

jeroen Met daarrond dus die haag.

En die harp - dat is Jutta -

hoort ge daar doorheen ruisen.

Een zachte bries door de blaren,

heel zachtjes, het is nog geen wind.

Het is een bries.

En ineens tokkelt die harp langzamer.

Lage, warme noten.

ans Vergemaaid hooigras bijvoorbeeld.

jeroen Vleugjes ligusterbloesem,

zoals ge die in juni kunt ruiken.
ans En intussen,
heeft die melodie zich vertakt.
Die krokussen zijn afgezoomd
met een trage lage melodie,
bloeiende hortensia's.
jeroen De kruiden zijn gesyncopeerd.
De harp doet dat.
Jutta syncopeert die.
Maar dat mag, *tegen Jutta*
ge moogt daar altijd wat in snoeien,
die kunnen daartegen.
Die mogen zelfs wat door mekaar klinken
een beetje wildgroei op de achtergrond
da's altijd mooi: monnikskap, verbena,
citroenmelisse, duizendblad.
Allegro vivace.
ans Het is per slot van rekening lente.
jeroen En dan de wolfskers.
Die is doloroso.
ans Dat moet ook,
in het licht van wat er nog komt.
De onafwendbare.
Dat doet Jutta dus allemaal.
En dan flikkert Marieke met haar viool
door de harpbegeleiding heen,

zonlicht dat door de bladeren flikkert.
Ge gaat dat zien.
De hemel is blauw, het is middag.
En net als ge gaat denken:
die lucht is zo blauw,
die blijft blauw,
net als die middag, zo 'middag' klinkt
dat ge denkt:
ik krijg er zowaar een hongertje van,
net op dat moment,
knalt Toon daar met zijn piano
een donkerder akkoord tussen.
Er valt een schaduw
over uw zonovergoten tuin, een wolk.
jeroen Maar totaal geen problematische wolk.
Gewoon het soort wolk dat ge denkt:
schoon, een wolk.
Dat wit contrasteert met het blauw,
dat maakt het blauw nog blauwer, schoon.
ans Maar dan verschijnt er een tweede wolk.
Oei, gaat ge denken.
Ge gaat dat denken:
wolkenvelden.
jeroen Maar het is oké,
ze drijven gewoon verder.
ans En intussen wordt die melodie dikker, trager.

jeroen Allargando.

ans *tegen muzikanten* Ja, speel dat maar allargando.

Broeierig bijna.

En het wordt ineens zo warm,

dat ge u gaat afvragen:

daar gaat nu toch geen onweer van komen.

jeroen Maar ondertussen tokkelt de harp verder.

Niets aan de hand.

ans En dan ziet ge - ge gaat dat zien -

dat de moeder in de orangerie

alles heeft klaargezet, - ge gaat dat zien - schalen met Frans

brood, kazen, fruit.

De vader -

jeroen Ge moogt daar gerust een oudere man

van maken met krakende knieën,

eventueel een schoon kostuum,

met daarover een keukenschort -

enfin, ge ziet maar.

ans In ieder geval, hij heeft eitjes gebakken.

jeroen Spiegeleitjes.

ans En ge gaat die eitjes ruiken.

Ge ziet het kind, de zoon,

het picknicklaken op het gras leggen.

En intussen blijft die viool maar dartelen,

en blijft die harp maar tokkelen.

jeroen Dat ge gaat beginnen denken:

als dat hier nog lang zo blijft doordartelen
en doortokkelen,
zou dat gedartel en getokkel misschien wel eens
op mijn zenuwen kunnen beginnen werken.

Maar dat is de bedoeling.

ans Een idylle mag nooit te lang duren.

En dan lost de gitaar per ongeluk een akkoord.

Schijnbaar per ongeluk,

want ook dat is de bedoeling natuurlijk.

Plots en stomweg, één akkoord.

Als iemand die al heel de tijd stiekem

stond te luisteren naar die viool

en betraapt wordt omdat hij ineens per ongeluk luid moet kuchen.

En ge ziet ineens die wolk terug.

jeroen Ge waart ze door het gedartel

en getokkel uit het oog verloren,

maar nu torent ze donker en dreigend

aan de blauwe hemel, die wolk.

ans De viool, Marieke, gaat in verweer,

strijkt de plooiën glad.

Die gitaar was per ongeluk,

stom, het is ook maar een mens, die gitarist.

jeroen Maar het gevoel van ontspanning,

van argeloosheid is totaal weg.

En dat moet ook.

Dat is de bedoeling.

Ge moet op uw hoede zijn,
waakzaam,
wachten.

En het is zo mooi hoe ge daar, op dat moment,
het einde van de prelude voelt naderen.

ans Ge gaat dat voelen.

Ge zit nog in het moment en toch voelt ge
dat het elk moment gedaan kan zijn.

De moeder gaat teleurgesteld naar binnen lopen,
gaat alles laten liggen,

het jongetje gaat blijven staan,

gaat naar zijn papa kijken,

de vader gaat vermoeid zuchten,

zich rechtekken,

met enige inspanning,

en samen met zijn zoon het dienblad,

het eten, de karaffen

naar binnen dragen,

terwijl het harder begint te regenen

en de regendruppels op het dienblad tikken.

jeroen En het is de gitaar,

en dat gaat ge niet horen aankomen,

die de melodie neerlegt,

solo.

De viool en de harp hebben zich teruggetrokken.

ans Ge ziet ze schuilen in de orangerie,

de moeder, de vader en het kind.

Het is prachtig.

*Ans en Jeroen gaan in stilte op hun positie zitten en knikken naar de muzikanten. Jeroen gaat zitten bij wijze van cue. Muziek *Prélude au déjeuner sur l'herbe* begint, Ans en Jeroen doen mee met een illustrerende bruitage.*

Aansluitend: Projection A (en dia's Le Paradis)

paradijs zonder bloemen

(een oefening in vergankelijkheid)

ans Misschien even situeren.

We zagen net Rosita en Emile met hun zoon Jean-Paul, in hun tuin,
tussen de bloemen.

Ze woonden in het zuiden van Frankrijk
en hun wijk heette Le Paradis, het Paradijs.

En ik weet niet of ik de enige ben,
maar ik stelde mij dat eigenlijk exact zo voor,
vroeger,

het Paradijs,
als een tuin vol bloemen.

Maar dat klopt dus niet.

We stellen ons dat helemaal verkeerd voor.

Er waren helemaal geen bloemen in het Paradijs.
jeroen Fruit wel toch?

ans Fruit wel,

à volonté.

Maar geen bloesems.

Geen appelbloesems,
meteen appels, rijpe appels.

Alles is altijd rijp in het Paradijs, toch?

En er gaat ook niets dood in het Paradijs.
Dus in dit geval klopt het ook niet natuurlijk.
Want het koppel, hun kind.
Dat maakt het ook extra tragisch vind ik,
als ge ze daar zo ziet staan, tussen al die bloemen.
Dat is totaal geen Paradijs.
Dat is wel essentieel.
We zeggen ook altijd: De Tuin van Eden.
Maar eigenlijk was dat toch ook geen tuin?
Een tuin heeft zorg nodig.
Een tuin is er in ieder geval niet ineens zomaar.
Dat legt ge aan.
Een tuin is natuur met een handtekening.
Zelfs al wilt ge nog zo hard dat uw tuin
wilde natuur lijkt,
ge laat altijd sporen achter.
Zorg laat sporen na.
En het Paradijs is zorgeloos.
Hebt ge honger, dan plukt ge een appeltje.
En voor elke appel die ge opeet
komt er meteen een rijpe appel in de plaats.
Zorgeloos.
Het is er dan ook doodstil zijn.
Alles staat er stil,
geen beweging.
Geen taal,

geen woorden,
geen bloemen,
maar ook geen zorg.
En volgens mij is dat het punt nu net.
Zorgeloosheid is toch eigenlijk het ergste
wat een mens kan overkomen?

Kijk naar Odysseus,
als hij bij Calypso aanspoelt
op haar paradijselijk eiland.
Echt een paradijs.
Ze belooft hem een compleet onbezorgd leven,
onsterfelijkheid,
en goddelijke seks,
op voorwaarde dat hij bij haar blijft,
in haar paradijs.
Maar Odysseus wil niet blijven.
Hij wil naar huis.
Hij snakt naar zijn thuisland.
Ithaca.
Nochtans een droog, ruw, rotsig eiland,
met een strakke, regenachtige oostenwind.
Daar verlangt hij naar.
Hij is al zijn coördinaten kwijt.
Vader van, zoon van, echtgenoot van,
koning van.

Mensen en plekken om voor te zorgen.
Dus tien jaar lang
staat hij op het strand van dat eiland,
aan de rand van dat paradijs,
te tobben, te treuren.

En weet ge wat Odysseus
eigenlijk had moeten doen?
Enfin, het is nu te laat.
Maar hij had gewoon een tuin moeten aanleggen,
op dat eiland, in dat paradijs.
Hij had gewoon een tuin moeten aanleggen.
Spitten, zaaien, wieden,
zorg dragen.
Een eilandje van zorg
in een zee van paradijselijke zorgeloosheid.

Het is dus eigenlijk pas toen wij
uit het Paradijs vielen,
dat we sterfelijk zijn geworden,
maar ook vruchtbaar, zijn er kinderen geboren.
Dan pas zijn er bloemen beginnen groeien in het Paradijs, dat dus
geen paradijs meer was.
Pas als de dood zijn intrede doet
komt de boel tot leven,
komt de natuur in beweging.

Er is een begin maar ook een einde
en daartussen gebeuren er dingen.

Ze waren dus al gevallen, Rosita en Emile,
alleen hadden ze het nog niet door.

Muzikanten zetten Projections B in.

*Ans en Jeroen projecteren foto's van Jean-Paul als peuter in de
tuin van Le Paradis.*

stemmen

(een oefening in afwezigheid)

De muzikanten stemmen.

ans Weet ge, het is deze foto hier.

Een foto die nog een beetje onscherp is,

misschien zelfs per ongeluk getrokken,

de scène was nog niet af, het was nog niet de bedoeling, het was nog spontaan.

De foto zat trouwens ook niet in het fotoboek,

maar zat er apart bij.

Wel het is deze foto die voor mij het echte paradijs oproept.

Niet die villa.

Niet die bloemen.

Niet die zonovergoten tuin.

Maar een peuter die de kippen eten geeft.

Zich niet bewust van het moment,

maar in het moment.

Een eilandje van zorgeloosheid.

Argeloos.

En die volwassen arm die in beeld komt spreekt hem toe.

‘Geef je de kippen eten Jean Paul?

Wat zeggen de kipjes?

Hoe doen de kipjes?

Tok-tok?

Kijk eens Jean-Paul.

Kijk eens.

Kijk eens naar de camera.'

Het zijn voor mij die stemmen denk ik,
de stemmen die ge niet ziet op foto,
die vertrouwde stemmen die u omringen,
die maken dat het een paradijs is.

En die mij ook aan mijn kindertijd doen terugdenken.
Mijn grootvader heeft heel zijn leven alles gefilmd en
gefotografeerd.

Werkelijk alles.

jeroen Oké, kunnen we verdergaan?

tegen Ans Kunt gij die panelen klaarzetten?

pavane retrograde
pour un enfant defunt

(een oefening in omkeren)

jeroen Goed, jullie hebben eerst kunnen luisteren naar Prélude au déjeuner sur l'herbe, gevolgd door Projections A en B, de eerste twee delen van Projections, een suite in drie delen.

En dan kunnen we nu luisteren naar onze Pavane retrograde pour un enfant défunt.

Dat is eigenlijk, *tegen de muzikanten* mag ik dat zeggen?

- een beetje interne keuken -

Dat is de Pavane pour une infante défunte, de pavane voor een overleden prinses, van Maurice Ravel,

we hebben daar dan Pavane pour un enfant défunt van gemaakt, de muzikanten gaan die achterstevoren spelen.

We dachten dat die dan minder tragisch zou klinken.

ans Maar dat is dus niet zo.

jeroen *kondigt aan* Pavane retrograde pour un enfant défunt.

Muziek begint, Pavane retrograde pour un enfant défunt. Ans en Jeroen projecteren foto's.

Jeroen onderbreekt de muzikanten al vrij vroeg in de muziek.

dadididam #1

(een oefening in herbeginnen)

Jeroen loopt naar Toon, de gitarist, voor een onverstaanbaar onderonsje. Toon speelt een kort melodietje nog eens opnieuw. Jeroen loopt terug naar zijn plaats en spreekt publiek aan.

jeroen Nee sorry hoor,
soms speelt hij dat ietsje,
ietsje swingender.
Dat dat iets meer swingt.
Het is echt zeer goed,
het is prachtig,
ik ben nu echt aan 't muggenziften
het is gewoon,
die 'dadididam' komt op het moment
dat die foto verschijnt van Jean-Paul als baby
dus wetende wat er dan nog gaat...
we moeten ons daar wel bewust van blijven.
ik moet dat wel kunnen horen.
ans En ge hebt dat nu niet gehoord.
jeroen Jawel jawel,
maar het is echt enkel dat stukje
'dadididam'

soms is dat iets meer
'di di dji djam'!
Dat swingt soms ietsje meer.
Dat zou toch wel fijn zijn moest dat hier
wat meer swingen
ans Maar niet swingen van 'djitjitjam'.
jeroen Neenee,
het mag gewoon meer impact hebben.
Het mag er wat meer inglijden bedoel ik.
'Di di dji djam!'
'Pi pi pi pam.'
Het zou mij gewoon deugd doen
moesten we dat gevoel kunnen vinden
en overbrengen van...
Ziet ge wat ik bedoel?
Nu was het precies gewoon meer gewoon,
ge zou dat nu toch met iets meer...,
ik weet niet,
...definitie spelen?
Meer: 'da di dji djam.'
Meer articulatie.
ans Meer als een zanger.
jeroen Ja.
Of nee.
Minder als een instrument.
Of wat denkt gij?

ans Zullen we dat dan misschien nog eens doen?

Iedereen maakt zich klaar om te herbeginnen.

jeroen Het mag over het algemeen ook nog wel iets krachtiger.

Meer zo. klauwend

Wat ik daarnet zei.

Niet zo. *onduidelijk wapperend met zijn handen*

Het mag echt wel wat radicaler zijn.

‘Dja dji dji djam.’

Geen muziek,

maar woorden.

Eigenlijk zijn dat woorden:

‘da da da dam.’

Ge moogt het wat Italiaanser spelen.

ans Het klinkt inderdaad wat Frans.

jeroen Ja.

Voilà.

Minder Frans.

Minder ça va oui comment vas-tu.

‘Dam dam dam di.’

Denk aan het noodlot,

denk aan het accident dat nog moet komen.

Goed?

De muziek herbegint. Jeroen gaat naar Ans

voor een onderonsje over de muziek.

jeroen Het is niet meer die picknick van het begin, snapt ge.

Het dondert al in de verte.

Ik moet dat wel kunnen horen.
Het huppelt allemaal,
meer krakende knieën zou toch beter zijn.
ans Minder vegetarisch bedoelt ge?
jeroen Ja er mag al wat meer vlees aan hangen.

het fotoboek als
kunstwerk

(een oefening in overzicht)

Muzikanten spelen Nocturne, een spaarzame melodie met lange stiltes ertussen.

ans Het zit echt wel goed in elkaar.

Ge bladert erdoor, ge denkt:

een gewoon familiealbum,

dat kennen we.

Maar dan dat einde.

En dan hebt ge door:

die idylle was gewoon opbouw.

Ge had gedacht dat die zou blijven duren

maar dan ineens slaat toch dat noodlot toe.

En dan leest ge bijvoorbeeld die foto

met dat fietsje totaal anders.

Dat wordt ineens een voorteken.

En dan beseft ge:

iemand heeft het zo in elkaar gestoken.

Het is een rouwboek,

een dodenmasker.

Het zit echt goed in elkaar.

En dat vind ik dan nog het ontroerendste.
De idee dat iemand het zorgvuldig
in elkaar gestoken heeft.
Die poging om het aan zichzelf uit te leggen.
Iemand is sprakeloos van verdriet,
en doet het dus zo.
De feiten op een rijtje zetten.
Wat is er nu precies gebeurd?
Had ik dit kunnen zien aankomen?

Het is dat wat mij nog het meest ontroert.
Die poging tot overzicht,
het verhaal toch verteld te krijgen.
De idee dat iemand zijn of haar,
ik denk zijn,
moed bijeen schraapt,
de doos met foto's opent,
en begint te rangschikken.
Zorgzaam schikken.
Waarschijnlijk heeft hij of zij,
ik denk hij,
die doos al enkele keren daarvoor
uit de kast gehaald, op tafel gezet,
misschien zelfs geopend,
en dan weer gesloten, weggezet,
de tuin in gewandeld,

even gaan roken,
even buiten,
even zien hoe die tuin,
en dat ge dat niet meer voor elkaar krijgt,
dat ge die zorg niet meer kunt opbrengen
en dat ge dan maar alle knoppen
van de bloesems afknipt,
de knoppen snoeien,
ge moet toch iets,
het kan toch niet gewoon doorgaan
alsof er niks is veranderd?

En dat ge dan terug naar binnen gaat.
Die doos terug opendoet.
En schuift en puzzelt en herinnert.
En weglaat.
En verscheurt.
En opnieuw ordent.
En kijkt.
En zoekt naar een lijn.
Een betekenis.
Misschien toch maar beter verhuizen,
het huis verkopen.
Het huis dat niet meer past,
te groot, te wit, te triomfantelijk.

Ook geen zwart-wit foto's meer kunnen verdragen.
Geen nostalgie.
Steeds het gevoel dat het allemaal
niet meer klopt,
dat de dingen hier beter geordend
moeten worden.
Wie heeft godverdomme de knoppen afgeknipt?
De tuin kwam juist in bloei.
Ge weet het, ge weet het.
Geen bloemen meer.
Maar dan ook geen kleurenfoto's meer.
Foto's in het algemeen.
Het stopte daar, toen.

dadididam #2:
de politiefoto's

(een oefening in stilte)

jeroen En dan komen die zeven foto's.

De zeven politiefoto's.

En dat zou ge ook zo kunnen doen.

Dat drama van die man

die zijn rouwboek zit te maken,

met dan muziek eronder.

Hij zit daar aan de keukentafel.

ans Te snikken.

Er is toch niemand

voor wie hij zich kan schamen,

zijn vrouw woont al in bij haar zuster,

misschien is een deel van het meubilair

al gestockeerd,

is de verhuis al geregeld,

is de scheiding al voltrokken,

wie weet.

jeroen Iedereen rouwt anders,

ge verliest uzelf in uw rouw,

en vaak ook elkaar.

En hij krijgt het niet over zijn hart
om die zeven foto's,
die zeven genadeloos zakelijke foto's,
om die in te kleven,
maar hij krijgt het ook niet over zijn hart
om ze niét in te kleven,
dus doet hij het haastig,
slordig,
bijna even achteloos als de foto's zelf.
Dat zoudt ge ook zo kunnen doen.
Zoals dat drama van die oude man.
Snikkend aan de keukentafel.
Doorleefd, vol gevoel.
Dat zou super schoon zijn.
Maar ge zou ook alleen die zeven foto's kunnen laten klinken.
De politiefoto's.
Dat is bewijsmateriaal.
Dat is ook drama.
Maar daar zit afstand op.
Daar is niets geënceneerds aan.
Gewoon een vakman die ter plekke komt
en alles wat de verzekeringen moeten weten op foto vastlegt.
We zouden eigenlijk abstractie moeten kunnen maken van wat er op
die foto's te zien is.
Gewoon de foto's als foto's.
Als compositie eigenlijk: kaders en witruimte.

ans Anders moeten we het gewoon eens doen?

Jeroen neemt de zeven foto's en toont ze in stilte.

Tijdens de zevende foto legt Ans de plaat van Singe op.

de gepaste afstand

(een oefening in empathie ma non troppo)

jeroen *tegen publiek* Voor mij hoeft hier
nu niet per se muziek onder.

Ik denk dat dat het beste werkt in stilte.

ans Ik dacht toch ook een beetje

die snikkende man, nee?

jeroen We gaan die afstand echt nodig hebben.

De juiste,

de gepaste afstand.

Dat is mooie muziek.

De melodie heeft adem,

ze ademt,

dat is prachtig.

ans De melodie kan dan toch blijven.

jeroen Het mag alleen niet te verstikkend zijn.

Het mag hier wat lucht blijven krijgen.

Wij mogen het ons in wezen niet aantrekken, dat drama van die
oude man.

ans Maar het gaat toch ook over empathie.

Die man zien zitten...

jeroen Ja maar er staat empathie ma non troppo,

niet te veel.

Het is niet uw verdriet hé.

ans Natuurlijk niet,

maar ge moogt toch kunnen mee-voelen?

jeroen Ja maar niet te hard.

Ik mag de ontroering over de eigen ontroering bij die oude man niet voelen.

Dat maakt het wat kitscherig.

Een graf met zoveel bloemen erop

dat ge het graf niet meer kunt zien.

En dan is dat geen troost,

maar een poging om het toe te dekken,

verstrooiing zodat ge het graf vergeet,

begrijpt ge.

En dat willen we niet.

We gaan die afstand echt nodig hebben.

ans Maar dan kunt ge u de vraag stellen:

kunt ge de afstand voelen

en tegelijkertijd de betrokkenheid?

jeroen Dat ge afstand houdt

is juist de betrokkenheid.

ans Afstandelijke betrokkenheid.

jeroen Ge hebt afstand nodig

om dichterbij te komen.

Dat is wel essentieel.

Ge moogt niet willen voelen.

Zoals ge ook niet kunt willen in slaap vallen.
Ge moet juist vergeten dat ge wilt slapen,
om in slaap te kunnen vallen.
Dat gaat alleen via een omweg.
Nooit rechtstreeks.
Het zou mij wel deugd doen
moesten we die omweg kunnen vinden.
Begrijpt ge?
Ge gaat naar een concert
om ontroerd te worden,
ge zit vast, iemand is gestorven,
uw gevoelsleven is vastgelopen,
ge zijt gestold,
en ge wilt ontroerd worden,
dus ge gaat naar dat concert.
Maar natuurlijk komt het dan niet,
natuurlijk niet.
Het is nochtans uw lievelingsstuk,
maar ge voelt niets.
Ge registreert wel nog altijd
wat ge er goed aan vindt,
wat ge er normaal bij zou voelen,
maar ge voelt er dit keer niets bij.
En daarna,
na het concert loopt ge naar het station,
terug naar huis,

en het is een schone avond,
warm nog, juni,
en bij een open raam
hoort ge Schubert,
piano,
de laatste sonate.
Ge staat er niet bij stil,
ge loopt door,
en ge voelt de tranen over uw wangen lopen.
Ge zijt gebroken,
ge zijt totaal verloren.
tegen muzikanten Het overvalt u.
Laat het u maar overvallen.
Ans doet een fade-out van de plaat.
Muziek: Wenn dein Mütterlein

Wenn dein Mütterlein
tritt zur Tür herein,
und den Kopf ich drehe,
ihr entgegen sehe,
fällt auf ihr Gesicht
erst der Blick mir nicht,
sondern auf die Stelle,
näher nach der Schwelle,

dort, wo würde dein
lieb Gesicht sein.
Wenn du freudenhelle
trätest mit herein,
wie sonst, mein Töchterlein.

Wenn dein Mütterlein
tritt zur Tür herein,
mit der Kerze Schimmer,
ist es mir, als immer
kämst du mit herein,
huschtest hinterdrein,
als wie sonst ins Zimmer!
O du, des Vaters Zelle,
ach, zu schnell
erlosch'ner Freudenschein!

aria ans:

kindertotenlieder

(een oefening in voelen)

ans *tijdens tweede helft Wenn dein Mütterlein*

Kent ge dat gevoel,

dat alles u ontroert?

Ontroerd zonder te weten wat er u ontroert?

Dat alles vanzelf gaat,

dat alles vloeit,

dat ge alles voelt,

dat ge de diepte van de dingen voelt,

alle poorten open staan.

Zeker vroeger.

Liggen prevelen in bed.

Koortsachtig.

Met een schriftje en pen onder mijn kussen,

voor het geval ik ineens zou begrijpen

waar al dat verdriet vandaan kwam.

Ik had geen idee van waar het kwam.

Mijn kindertijd was één groot paradijs,

mijn jeugd was zorgeloos,

maar als ik moest gaan slapen

en het licht uit ging,
dan was er die melancholie weer,
altijd opnieuw.
Ik lag in het donker
en alles wat mij omringde leek weg te vallen.
Alsof al die dingen
er ineens niet meer toe deden.
Ik kan het niet goed uitleggen.
Ik weende om niets eigenlijk.
Het was een eerste besef van nietigheid denk ik.
De vergeefsheid van de dingen,
het verdriet van de wereld,
ontroostbaar en intens gelukkig,
met wijd-open ogen kijkend in het donker,
de woorden om de nietigheid teniet te doen eenvoudig binnen
handbereik.
Ik had vannacht de wereld gered
door een gedicht te schrijven.
Kent ge dat gevoel?
Nochtans ging het over niets,
ik had nog geen gewicht
en toch was de diepte bereikbaar.
's Nachts. Moeiteloos.
Nu lig ik in bed,
ik probeer te slapen,
ik probeer te voelen,

maar het enige wat ik voel is een verlangen naar het vroegere
verdriet over niets,
een verdriet dat ik toen nog niet begreep,
maar dus wel al voelde.

Toen mijn ouders 's nachts een plaat oplegden,
de Kindertotenlieder van Mahler,
hun gebed voor het slapengaan,
lag ik in het donker,
en hoorde hoe de muziek vaag
mijn kamer binnendrong.

Heel gedempt

omdat het door muren moest gaan,
en ik ademde de muziek in en uit.

En pas nadat de plaat stopte

voelde ik het natte kussen,

in de leegte na de muziek,

pas dan voelde ik de ontroering.

Ik wist nog niet wie Mahler was,

ik wist nog niet dat het

de Kindertotenlieder waren,

ik wist nog niet waarover het ging,

ik wist nog niet dat het over iets ging,

ik wist nog niet dat mijn ouders beneden luisterden naar een lied

over het verlies van een kind,

terwijl hun kind boven lag te slapen,

dat ook zij ontroostbaar waren,
omdat alles nog kon gebeuren,
en dat ik boven lag te slapen,
lag te luisteren naar de gedempte muziek,
met wijd open ogen
en mijn kussen doorweekt van de tranen.

ondeelbaar

(een oefening in rouw)

jeroen We hebben zonet geluisterd naar
een eigen arrangement van de Kindertotenlieder van Mahler.
Ons arrangement is oorspronkelijk geschreven voor piano solo.
We zijn daar dan partijen beginnen bijschrijven voor viool, harp en
gitaar
en dan bleek die piano uiteindelijk overbodig.
Dus hebben we die geschrapt.
Maar, en dat vind ik zo ongelooflijk,
ge blijft die piano wel horen.
Ook al is ze er niet meer.
Ge blijft dus in die muziek
die afwezigheid van die piano toch voelen.
Dat vinden we dus echt fantastisch.
ans En wat ook zo fantastisch is,
maar dat is iets totaal anders,
is dat Mahler die Kindertotenlieder gecomponeerd heeft
zonder zelf een kind verloren te hebben.
Hij zou het zelfs niet gekund hebben,
had hij gezegd.

Maar ge hoort Mahler in de muziek
de vraag stellen:
hoe zou het voelen om een kind te verliezen?
Hoe voelt ge u na zo'n groot verlies?
Hij bouwt dat echt zeer mooi op.
Eerst heel langzaam, aarzelend.

jeroen Andante.

ans Dat is die aarzelende tred van de moeder
die over de drempel stapt.
De vader begint te zingen,
ge hoort hoe hij opkijkt
als zijn vrouw de kamer binnenkomt,
en zich naar haar toedraait,
en ge wordt dan meteen samen met hem geconfronteerd met de
pijnlijke waarheid:
er is geen kind meer dat volgt.

jeroen Dat zijn die flageoletten op de viool,
die fluittonen.

Dat is niet echt een toon
maar een toon boven een toon.
De eigenlijke toon hoort ge niet meer.

ans Maar het belangrijkste is eigenlijk
of dat vind ik toch zeer heftig,
dat het uiteindelijk toch echt gebeurd is,
Mahler is een paar jaar later een dochter verloren.
Dat is zo tragisch.

Alsof hij er om heeft gevraagd
door dat lied te schrijven.

Dat maakt die muziek zo gelaagd.

Het is echt een oefening in rouwen.

Ook voor de luisteraar.

Dat hij u toch keihard kan overvallen
met een verdriet waarvan ge niet dacht
dat ge dat al kon voelen.

jeroen Ge kunt dat ook niet voelen.

Dat is dat genie van Mahler.

Dat hij u effectief kan doen geloven
dat ge al die gevoelens ook daadwerkelijk voelt.

ans Natuurlijk kunt ge niet voelen

wat het is om een kind te verliezen

als ge geen kind zijt verloren,

dat wil ik ook absoluut niet beweren,

maar hij slaagt er wel in, vind ik,

om u mee te doen voelen.

Ik voel dat echt, dat troost mij.

Waarom heeft hij dat anders geschreven?

Toch om te troosten,

misschien om zichzelf te troosten

voor een verdriet dat nog moest komen.

Het gaat over menselijkheid.

Elkaar troosten.

Van mens tot mens.

Voelen wat de ander voelt.

Wat Mahler voelde.

Voelen wat Rosita voelde.

jeroen Ge kunt niet exact voelen
hoe het voor iemand anders voelt.

Troost wel.

Ge moet de gepaste afstand houden.

ans Ik denk gewoon dat ge niet moogt onderschatten dat ge als
buitenstaander
op een bepaalde manier...

jeroen Geloof mij.

Dat gaat niet.

Pijn is ondeelbaar.

We zijn daarin allemaal alleen.

Ge kunt geen aanspraak maken
op andermans rouw.

Ans, neem dat nu maar van mij aan.

Kunt gij die panelen verzetten?

Aansluitend Projection C

slotaria jeroen

(een oefening in loslaten)

jeroen Weet ge wat het is?

Eigenlijk hé,

nog los van hoe het nu gespeeld is,

want het was echt heel schoon,

dat vind ik echt,

maar het gaat over,

hoe moet ik het zeggen,

die foto, dat is uw partituur.

De kleuren hoor ik allemaal wel.

Maar eigenlijk gaat het over de schaduw

op haar gezicht,

die zwarte vlek.

Dat is het verleden dat doorwerkt,

het verleden dat blijft doorwerken.

Ziet ge?

Het zwart-wit in de kleur.

Daarover gaat het.

ans Misschien even situeren.

Rosita is hier ondertussen Le Paradis kwijt.

Ze staat daar nu op een balkon
van een kleurloos jaren zestig appartement.

Jeroen Ik snap dat ge dat zegt

en dat is verleidelijk,

maar dat is dus ballast.

Dat is exact die anekdotiek.

Ge moet daar abstractie van maken.

Dat zou mij echt deugd doen

moesten we dat weghalen.

Weglaten, abstractie.

Eigenlijk is dat een Mondriaan.

Jeroen zoomt in tot de foto een wazige vlek wordt.

Dat is Mondriaan.

Ge moet het spelen

zoals Mondriaan stond te schilderen.

Ja, ik kan het niet beter uitleggen.

Tien jaar dezelfde toren schilderen

tot er enkel nog een streep staat.

Maar ge voelt dat wel.

Als gij nu gewoon een streep trekt,

dan is dat niet dezelfde streep

als de streep die overblijft

nadat ge tien jaar lang van een toren

alles hebt weggehaald

dat er niet toe doet.

Haal het weg!

Laat het los.
Ge moet het spelen zoals Mondriaan schilderde.
We gaan daar door moeten.
Iedereen moet er door.
Rosita moest er door:
vallen en opstaan tot ge er bij neervalt.
En ik ook hé, iedereen, ooit.
Mondriaan moest er ook door.
Dat gaat niet in één twee drie.
Hij heeft er ook een heel leven over gedaan,
tien dagen voor zijn dood heeft hij het gevonden,
de vlakken loslaten,
enkel nog lijnen.
Het zal dus dunner klinken.
Maar dat mag,
dat moet,
het mag dunner.
Maar dan kunt ge u natuurlijk afvragen,
de afwezigheid,
hoe schildert ge die?
De essentie vatten, hoe doet ge dat.
Dat is wel waar we naartoe willen.
Die leegte, daar moeten we wel naartoe.
Ge kunt pas ontroerd geraken
als ge gehoord hebt
wat ge eigenlijk zijt vergeten.

Dat gevoel. Die naklank.

Dat zoudt ge moeten pakken.

De leegte.

Begrijpt ge?

ans Oké. Naklank is goed.

tegen de muzikanten Dus dat we dan enkel
de naklank spelen?

naar Jeroen Zeg ik dat juist?

Dat de muziek langer moet blijven naklinken.

jeroen Niet de klank,

de naklank,

de leegte na de klank,

de schaduw op de foto.

Daar gaat het om.

ans Dus dat we de laatste noten

langer aanhouden?

Zoiets?

Of anders moeten we het eens proberen

dat we het heel stil spelen...

jeroen *onderbreekt* Niet spelen,

uit de muziek vallen.

ans Maar er is nog wel muziek?

jeroen Geweest. Er is muziek geweest.

ans En hoe ziet ge dat dan?

jeroen Gewoon stilte, met daarin dan naklank.

ans Dus niet spelen, maar wel naklank.

Dus ge wilt eigenlijk dat ze de muziek spelen door de muziek niet te spelen.

jeroen Ja, eigenlijk wel.

ans Ge bedoelt dat als metafoor?

Ge wilt wel nog iets horen van de muziek, toch?

jeroen Ja, maar niet te letterlijk.

Niet te letterlijk de muziek.

ans Maar toch nog muziek?

Ge wilt toch nog iets van de muziek horen?

jeroen Het open raam,
maar zonder Schubert,
maar zonder de muziek.

Snapt ge?

Het gaat over de suggestie.

ans Ik vrees, ik wil echt niet moeilijk doen,
we willen u echt tegemoet komen,
maar ik vrees
dat we wel iets gaan nodig hebben.

Ik weet niet goed hoe we nu,
ik weet echt niet wat ge bedoelt,
wat ge wilt voelen eigenlijk.

Of ge nu eigenlijk nog iets wilt voelen.

Ge wilt toch nog iets voelen?

We willen daar rekening mee houden, maar...

jeroen Ge moet ook niet letterlijk doen
wat ik vraag.

Ik probeer gewoon suggesties te doen.

ans Ja ja en dat is goed.

Maar we gaan gewoon iets concreets
nodig hebben.

jeroen Concreet?

Concreter kan het toch niet zijn?

Er is toch niets concreter dan de dood?

Die vrouw rouwt. Een rouwende vrouw.

En die rouw zit in die schaduw.

Dat is nu toch concreet?

ans Oké. We zullen proberen.

Muzikanten maken zich klaar om te beginnen.

jeroen Weet ge hoe het nu klinkt?

Het klinkt nog een beetje

‘de tijd heelt alle wonden’.

Het klinkt te voorzichtig,

een beetje behoedzaam.

Het klinkt...

Stel,

ge zijt iemand verloren,

en ge komt iemand tegen die ge kent,

ge ziet ze dan altijd even twijfelen,

‘zeg ik daar iets van, of niet?’

‘gaat het hem deugd doen, of niet?’

‘kunt ge überhaupt iets zeggen dat deugd doet, als ge uw moeder
zijt verloren?’

Ge ziet ze het allemaal denken.
En die persoon beslist om toch iets te zeggen,
dus die zegt:
'ik kan mij echt niet voorstellen
wat ge nu voelt.'
Om te troosten natuurlijk,
uit voorzichtigheid.
Maar eigenlijk zegt die persoon gewoon:
'ik ga mij zelfs niet proberen in te beelden
wat gij doormaakt.'
Dus zegt die:
'ik ga zelfs niet proberen om iets te zeggen
dat u kan troosten.'
Eigenlijk zegt die dan:
'gij zijt ontroostbaar.'
Als een vonnis.
Zo klinkt het nu. Als een vonnis.
Terwijl hoe het eigenlijk zou moeten klinken,
wat ge eigenlijk zou willen horen is:
'Hoe is het met u.'
Die vraag wil ik horen.
'Hoe is het nu eigenlijk met u.'
Een vraag waardoor uw hart open gaat,
maar ook de wonde.
Maar dat mag. Dat moet.
En ik snap ze wel.

Ik snap jullie wel.

Zo gewoon mogelijk doen.

Maar dat neemt niet weg
dat ge toch getroost moet worden,
wilt worden.

Ontoereikend en teveel tegelijk.

Ik wil niet de afstandelijke compassie horen,
maar de vraag naar de rouw zelf.

Daar is niets lieflijks aan.

Dat kan ik u verzekeren.

Dus moet die lyriek weg.

Dat is het enige wat ik wou zeggen.

En het maakt niet uit hoe ge daar geraakt.

Ik kan alleen maar proberen uit te leggen
hoe ik er geraak.

ans Oké.

jeroen Ge wilt vasthouden,

maar ge moet loslaten.

En ge merkt hoe dat ook
als een bevrijding kan voelen.

Dat ge aanvaardt dat ze gestorven is.

Dat ge verdraagt dat ze gestorven is.

En daarover dan weer het verdriet.

Aanvaarden dat ze, ook als ze weg is,
als ze al gestorven is,

nog jaren nodig heeft om te verdwijnen.

Dat ge haar niet meer herinnert,
maar enkel nog een foto van haar,
haar naklank.

Dat ze in uw herinnering tot stilstand komt.

Terwijl hoe ze stapte, haar tred,
dat vatte haar samen,
als een handschrift.

Zij was de muziek,
zolang de muziek duurde.

‘Tijd heelt alle wonden.’

Er is maar één wonde.

De moederwonde.

En bij elk verlies gaat die weer open.

Dus ge hoeft niet te voorzichtig te zijn.

De muziek mag de wonde openleggen,
mag de wonde vooral niet toedekken.

Ge moet mij overvallen.

Het mag totaal onverwachts openscheuren.

Het mag pijn doen.

Geen beleefdheid,
gewoon laten gapen.

Die leegte keihard doen klinken.

Maar tegelijk, en dat is de moeilijkheid,
moet de muziek ons nog net doen geloven
dat er troost te vinden is.

Dat moet wel.
Allez, ge ziet maar...
Speel gewoon.
Speel het zoals ge het voelt.
Probeer maar.
Spaar mij niet
Leg het open.
Zet het raam open.
Speel Schubert,
maar onverwachts.
Overval mij.
Ontroer mij.
Spaar mij.
Doe gewoon.

epiloog: aria ans

(fosgeengas / het herwonnen paradijs)

Muzikanten spelen Singe, halverwege laat Toon de plaat meeklinken, half in sync met de live muziek. Jeroen toont collages van 'Le Paradis' in Google Maps vermengd met foto's fotoboek.

ans De tuin barst uit haar voegen.
Ge wilt op verkenning,
ge zijt benieuwd naar de horizon
en wat er daar speelt,
iets in die richting.
Ge wilt daar ook zijn.
Ge maakt de vergelijking,
een vergelijking tussen landschappen,
hier en ginder,
ge kiest waar het beter is.
Ge vraagt een brommer voor uw verjaardag,
ge krijgt er geen.
Ge maakt ruzie.
Ge spaart er voor.
Ge krijgt die brommer toch.

Ge wilt op verkenning,
ge wilt er naartoe,
het allemaal overzien.
Ge wilt vroeg vertrekken,
nog voor de zon opkomt,
ze kunnen u niet tegenhouden.

Onderweg op uw brommer.
Ge snuift de buitenlucht op,
de geur van dauw.
Het is zo vroeg,
zo vroeg,
zo vroeg al
dat ge wordt ingehaald.
Ge wilt sneller zijn dan de zon,
ge wordt ingehaald,
ge versnelt,
ge scheurt voorbij uw waakzaamheid.
Ge gaat aan alles voorbij,
voorbij het voorbije,
ge leeft!
En ge voelt het,
ge leeft,
dat herwonnen paradijs.

Die arcadische geste van soldaten bijvoorbeeld,
die fosgeengas roken.

Fosgeengas dat ruikt naar versgemaaid hooi
als ge het inademt,
een illusie van zorgeloze zomeravonden
voordat al het leven uit u wegbrandt.

Nog één keer dauw ruiken
voor uw brommer de steen raakt
en van de baan wijkt.

Nog één keer vogels,
en niet de lelijkaards,
niet de kraaien en de duiven,
maar de vogels
waar ge vroeg voor moest opstaan.

‘Schoonheid moet ge onderscheppen,’
denkt ge nog,
voordat ge sterft
in de bocht van moeders armen
en uw graf begraven wordt
onder ontelbare bloemen.

Toon draait plaatje van Singe met de hand achterstevoren terug.

Paradis ging in première op 3 december 2015
in het kunstencentrum CAMPO, Gent

Tekst: Wannes Gyselinck, Ans Van den Eede,
Louise Van den Eede, Jeroen Van der Ven

Spel: Jeroen Van der Ven en Ans Van den Eede

Compositie: Thomas Smetryns

Muzikanten: Ensemble Besides:

Toon Callier - gitaar

Jutta Troch - harp/toetsen

Marieke Berendsen - viool

www.hofvaneede.be / www.lod.be /

www.ensemblebesides.be

Thomas Smetryns, componist en verzamelaar, kocht via een antiquarische website een foto van een danseres uit het Interbellum, en kreeg onbedoeld een volledig familie-album in zijn brievenbus. Het album toont het gezin van Emile en Rosita Ruamps met hun opgroeiende zoon Jean-Paul. Het album breekt abrupt af na zeven politiefoto's gevolgd door een haastig uitgeknipt

overlijdensbericht van hun zestienjarige zoon. Het vormde het vertrekpunt voor de voorstelling

Productie: LOD muziektheater & Hof van Eede. Coproductie De Spil Roeselare. In samenwerking met CAMPO & Arenbergsschouwburg. Deze voorstelling kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Overheid, Stad Gent en Provincie Oost-Vlaanderen

Hof van Eede werd in 2011 opgericht door Ans en Louise Van den Eede. Sinds 2014 kwam ook Wannes Gyselinck aan boord. Ze schreven en speelden ondertussen vier producties. In hun voorstellingen begeven ze zich in het spanningsveld tussen fictie en realiteit, waarheid en schoonheid, de literatuur en de wereld

Toneelwerk

Paradis - 2015

Het Weiss-effect - 2014

Dorstig - 2013

Waar het met de wereld naartoe gaat, daar gaan wij naartoe - 2012

